

М. О. Варич

М. О. Рейда

РОЛЬ ТВОРЧОСТІ МИТЦІВ «РОЗСТРІЛЯНОГО ВІДРОДЖЕННЯ» У СУЧАСНІЙ КУЛЬТУРНІЙ ПОЛІТИЦІ УКРАЇНИ

Вінницький національний технічний університет

Анотація

Розкрито роль творчості митців «Розстріляного відродження» у сучасній культурній політиці України.

Ключові слова: «Розстріляне відродження», митці, мюзикл, культурна спадщина, культурна політика України.

Abstract

The role of the creativity of the artists Renaissance in modern cultural policy of Ukraine has been conducted.

Keywords: Shot revival, artists, musical, cultural heritage, cultural policy of Ukraine.

Вступ

Українські митці 1920–1930-х років, які відомі нам під терміном «Розстріляне відродження», – це не лише сторінка історії, але й важливий елемент сучасної культурної політики України. Сьогодні питання української ідентичності, постає особливо гостро, адже тепер коли країна потерпає від збройної агресії, саме вона стимулює та об'єднує людей чинити спротив ворогу. Дослідження та популяризація цієї теми стають не лише актом історичної справедливості, а й складовою національної приналежності й міжнародного культурного позиціонування України. Саме тому роль «Розстріляного відродження» у сучасній культурній політиці України є актуальною темою для аналізу задля популяризації нашої ідентичності.

Результати дослідження

«Розстріляне відродження» – умовна назва покоління українських митців 1920-х – початку 1930-х рр. років (письменників, режисерів, художників, науковців), зуміло сформувати літературний, театральний, образотворчий і публіцистичний сегмент європейського зразка й було фізично знищене сталінським режимом. Термін запропонував Юрій Лавріненко, уклавши антологію української прози

й поезії 1921–1931 років. Це покоління сформувалося на хвилі революцій, політики українізації та віри в державну і культурну самостійність України. Центрами літературного життя стали об'єднання «Гарт», ВАПЛІТЕ, «Ланка» / МАРС, неокласики. Провідною була ідея самостійної української культури, орієнтованої на Європу, а не на Росію. У прозі утверджувалися неоромантизм та експресіонізм (Микола Хвильовий, Валер'ян Підмогильний, Юрій Яновський), у драмі й театрі – Лесь Курбас і Микола Куліш, у поезії – ранній Павло Тичина. Тоталітарний тиск різко посилювався із 1933 року (арешти, самогубство М. Хвильового). Апогеєм став масовий розстріл української інтелігенції 3 листопада 1937 року в Соловках, коли, «на честь річниці Жовтня», без суду стратили понад сто діячів, зокрема Л. Курбаса, П. Куліша, В. Підмогильного. Частина митців убили або заморили в таборах, частину змусили мовчати чи служити пропаганді. Попри пізню реабілітацію, значну частину творів втрачено, а імена замовчувалися десятиліттями. Це покоління довело, що українська культура має власний модерний шлях і знищувалася саме через свою силу [1].

На тлі російського вторгнення, історія «Розстріляного відродження» отримала нове осмислення, адже багато українців прагнуть повернути свою культурну спадщину. Історії цих письменників розповідають у мюзиклах, художніх фільмах та мемуарах. З'явилася навіть колекція одягу з дірками від куль, що символізують страти письменників. «Це великий тренд», – зазначає Ярина Цимбал, авторка антології української літератури 1920-х років «Наші двадцять» [2]. Вона наголошує, що запит на проекти про цих митців надходить звідусіль: від видавництв, журналів, театрів. Раптовий інтерес після століття мовчання відображає масове явище в умовах війни. Багато людей повертаються до української культури, щоб утвердити свою ідентичність і протистояти спробам росії стерти культурну спадщину України. Однак історія цих митців особливо резонує з українцями, адже її сприймають як застереження про те, що може статися, якщо Україна програє у війні: знову буде знищена їхня культура. «Вони шукають у цій історії «Розстріляного відродження» натхнення продовжувати боротьбу. Вони не хочуть, щоб історія повторилася», – вважає режисер Олександр Хоменко [2].

Попри здобуття незалежності Україною на початку 1990-х років, російська література, пісні й фільми ще довго домінували в культурному просторі нашої держави. Але з початком повномасштабного вторгнення росії ситуація змінилася. Ярина Цимбал згадувала, як у 1998 році, навчаючись у Гарвардському університеті, дізналась про роман Майка Йогансена, одного з убитих письменників з будинку «Слово». Університет зберіг у своїх архівах примірник книги 1930 року, який, за її словами, ніколи не перевидавався в Україні. У 2025 році книга була знову видана в нашій країні. Інтерес до будинку «Слово» був настільки низьким, що, коли Олександр Хоменко вперше запропонував ідею свого фільму у 2012 році, то «ніхто цим не цікавився. На той час українська культура навіть не була у полі зору», – згадує митець [2]. І лише після повномасштабного вторгнення росії в Україну, увагу митця привернула творчість українських письменників «Розстріляного відродження». Разом із друзями О. Хоменко, натхненний їхніми трагічними долями, записав аудіоальбом під назвою «Ти [Романтика]», а згодом перетворив його на мюзикл (див. рис. 1). Із квітня 2024 року виставу відвідало понад 85 000 глядачів [2].

Рисунок 1 – Афіша «МУР. Ти [Романтика] в кіно»

8 березня 2024 року у Запоріжжі відбулося відкриття виставкового проєкту «Розстріляне/Відроджене» (див. рис. 2). Цей мистецький проєкт є частиною художньої програми благодійного фестивалю «Shevchenko Rave» та реалізується за підтримки департаменту культури і туризму Запорізької міської ради. Він присвячений пам'яті митців «Розстріляного відродження». В експозиції взяли участь 19 ілюстраторок, чії роботи були відібрані спеціальним журі з-поміж 79 поданих на open call. Візуальні інтерпретації теми «Розстріляного відродження» стали потужним мистецьким висловлюванням про збереження пам'яті, боротьбу за культурну спадщину та сучасний опір українських митців [3].

Рисунок 2 – Афіша виставкового проєкту «Розстріляне/Відроджене»

Висновки

Пам'ять про репресованих письменників та діячів культури в цілому формує ціннісну основу сучасного українського суспільства, адже нагадує, що свобода слова, мистецтва й національна гідність – це ті ідеали, за які варто боротися. Творчість митців «Розстріляного відродження» сьогодні стає не лише об'єктом осмислення, а й важливим елементом культурної ідентичності українців. Отже, спадщина цього покоління – це не минуле, а живе джерело натхнення для сучасного українського суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Розстріляне відродження. URL: https://disted.edu.vn.ua/media/video/ukr_lit_11_kol/rozstr_vid.html (дата звернення 26.10.2025).
2. Російське вторгнення різко збільшило популярність українських культурних діячів «Розстріляного відродження». URL: <https://foreignukraines.com/2024/12/15/the-russian-invasion-dramatically-increased-the-popularity-of-ukrainian-writers-and-poets-of-the-shooted-renaissance> (дата звернення 27.10.2025).
3. Від знищення до відродження: у Запоріжжі вшанували митців «Розстріляного Відродження». URL: <https://zp.gov.ua/news/204093-vid-znishhennia-do-vidrozdennia-u-zaporizzi-vsanuvali-mitciv-rozstrilianogo-vidrozdennia> (дата звернення 27.10.2025).

Рейда Микола Олександрович – студент 3 курсу, Факультет інформаційних технологій та комп'ютерної інженерії, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, e-mail: okashnik48@gmail.com.

Варич Максим Олександрович – студент 3 курсу, Факультет інформаційних технологій та комп'ютерної інженерії, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, e-mail: varichmaksim5@gmail.com.

Mykola Reyda O. – student of Faculty of informational technologies and computer engineering, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: okashnik48@gmail.com.

Varych Maxym O. – student of Faculty of informational technologies and computer engineering Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: varichmaksim5@gmail.com.

Науковий керівник - Сідлецька Тетяна Іванівна, кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри суспільно-політичних наук, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, e-mail: sidletska79@gmail.com

Supervisor - Sidletska Tetiana I., PhD Art criticism, assistant professor of Social and Political Sciences Department Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: sidletska79@gmail.com